

zeker wat het meniste milieu betreft deskundig ingeleid. De tekstbezorging lijkt me acribisch en dus voortreffelijk.

Bert Altena,
Erasmus Universiteit Rotterdam

Wim Willems, *De uittocht uit Indië, 1945-1955. De geschiedenis van Indische Nederlanders* (Amsterdam: Bert Bakker, 2001) 397 pp. ISBN 90-351-2361-1

Daar kwamen ze dan, koud en kleumend stonden ze aan de reling, ondanks de warme kleren, die de Nederlandse autoriteiten tijdens de reis in Port Said hadden laten uitreiken. Op veel sympathie hoefden ze niet te rekenen, die lelijke koloniale uitbuiters. Onze schaarse woonruimte in beslag nemen, dat konden ze. Bovendien waren het dubbele bonnenvreters. En verder moesten ze vooral hun mond houden, want hun accent verraadde meestal meteen dat ze uit een apenland kwamen. Nog nooit is zo'n succesvolle groep immigranten met zoveel scepsis bejegend als de Indische Nederlanders. In een onlogisch spagaat stuurde het uitgeputte Nederland met veel enthousiasme en opoffering een duur leger dienstplichtigen naar Indië om de dekolonisatie tegen te houden, maar aarzelde het om onze trouwe bondgenoten daar op te nemen, toen de onafhankelijkheid onafwendbaar bleek.

De Indische Nederlanders waren de eerste grote groep immigranten van na de oorlog en meteen ook de beste. In totaal ging het om bijna 300.000 'repatrianten', van wie ongeveer een derde ook echt uit Nederland stamde. De immigranten bleken meestal hoger opgeleid te zijn dan de gemiddelde Nederlander, schiepen meer banen, verdienen meer en betaalden dus ook meer belastingen en premies. Van zulke nieuwkomers kun je er niet genoeg hebben. Waarom waren we dan niet blij met hun komst?

Het antwoord op deze vraag staat centraal in het boek van Wim Willems. Toen de immigranten uit Indië naar Nederland kwamen, lag ons land deels in puin, waren veel levensmiddelen nog op de bon, was de woonruimte uiterst schaars en heerste er een algemeen gevoel dat Nederland eerder te veel dan te weinig mensen telde. Immigrant en *displaced persons* pasten niet bij een land, dat de oorlog gewonnen had. Zulke armoedige groepen rondtrekkende ontheemden hoorden in Duitsland en Oostenrijk.

Aanvankelijk werd het verblijf van de Indische Nederlanders dan ook als tijdelijk gezien. Ze waren alleen naar Nederland gehaald om op verhaal te komen, maar na de soevereiniteitsoverdracht werd duidelijk dat van terugkeer geen sprake kon zijn. Het land van herkomst, Nederlands-Indië, bestond niet meer. Dat was ook het vertrekmotief van de tweede golf Indische emigranten na 1949. Anders dan bij de eerste groep ontstond al snel discussie over de vraag wie van hen naar Nederland mocht komen. Willems doet dit zorgvuldig uit de doeken.

De uittocht is überhaupt een uitstekend geschreven boek met veel informatie afkomstig uit overheidsarchieven en interviews met gerepatrieerden en hun nabestaanden in binnen- en buitenland. Want van de 300.000 migranten, die naar Nederland kwamen, vestigden zich na korte tijd ruim 25.000 in de vs en 7.000 in Australië. Bovendien migreerden nog eens 17.000 Indische Nederlanders direct naar Australië zonder de omweg via Nederland. De belevenissen van een aantal van deze migranten zijn in zeer sprekende fragmenten vastgelegd, meestal uitvoerige citaten uit interviews. Juist die persoonlijke ontboezemingen maken het boek zo leesbaar.

Maar elk voordeel heeft zijn nadeel om met een bekende Nederlandse sportheld te spreken. De schrijver legt vooral de nadruk op de unieke aspecten van het door hem bestudeerde onderwerp zoals het bestuurlijke kader van de repatriëring en de persoonlijke ervaringen van de migranten. Dat maakt deze studie minder geschikt om de exodus van de Indische Nederlanders te vergelijken met soortgelijke migratiestromen elders. Voor dat doel zijn de economische en demografische aspecten het meest geschikt en die komen duidelijk op de tweede plaats. Het boek maakt nauwelijks melding, laat staan studie van het verband tussen de ontwikkeling van de Indonesische economie en het aanbod van migranten en schrijft de emigratie enkel en alleen toe aan de anti-Nederlandse acties van de Indonesische overheid. Maar kwam een deel van de late emigranten, onder wie de 'spijtoptanten', niet naar Nederland, omdat de economie van het jonge Indonesië minder floreerde dan ze gehoopt hadden, terwijl de Nederlandse economie juist boven verwachting presteerde? Regionale verschillen in het percentage 'spijtoptanten' zouden daarop kunnen wijzen.

Wat meer demografische details hadden evenmin misstaan. De auteur maakt geen melding van de sterfte voor, tijdens en na de oversteek en dat doet vermoeden dat de Indische Nederlanders in dit opzicht niet verschilden van de Franse en Portugese dekolonisiemigranten uit een veel later tijdperk. Dat lijkt in tegenspraak met de informatie dat er in het begin van de repatriatie uit Indië juist veel verzwakte en zieke migranten naar Nederland kwamen. In dezelfde periode stierven er van de 16 miljoen Duitse 'repatrianten' uit de Oostblokstaten misschien maar liefst 4 miljoen!

En nu we toch bij Duitsland zijn: daar kregen de *Vertriebenen* allen een vergoeding voor hun verloren bezit en ook de Franse regering heeft zo'n schadeloosstelling aan de *pieds noirs* uitgekeerd. Willems maakt alleen melding van de betaling van achterstallige salarissen en andere materiële schade ontstaan tijdens de Japanse bezetting. Blijkbaar voelde de Nederlandse regering geen noodzaak om compensatie te geven voor de eigendommen (land, huizen, bedrijven), die de repatrianten moesten achterlaten. Ging Den Haag ervan uit dat de emigranten hun bezit vóór het vertrek van de hand hadden kunnen doen en was die veronderstelling in overeenstemming met de werkelijkheid?

Een apart kapittel vormt de integratie van de migranten uit Indië in de Nederlandse maatschappij. Die lijkt voorbeeldig te zijn verlopen, althans vergeleken met latere groepen immigranten. Kleine verschillen kunnen echter hardnekkig zijn. Week het gemiddeld kindertal van de tweede generatie immigranten nog af van dat van de Nederlanders? En hoe zat het met de kerkelijke gezindte, het stemgedrag, en de schoolkeuze? Integratie is meer dan met een partner uit een andere groep trouwen.

Wim Willems heeft op zeer bekwame wijze het kader geschetst van de komst van de meest succesvolle groep immigranten in het naoorlogse Nederland. Het statistische priegelwerk naar de demografische en economische positie van de Indische Nederlanders kan beginnen.

P.C. Emmer,
Universiteit Leiden